

RAMİZ QULİYEV VƏ TARIN SEHRI

Hamlet İsxanlı

Tar mədəni irsimizin incilərindən biridir. Musiqi aləti kimi ruhumuzu oxşamaqla yanaşı, tar lüğət fondumuzu zənginləşdirən ifadələrin, metaforların yaradıcısıdır - "Sarı sim", "Oxu tar, oxu tar, səni kim unudar" kimi... Bədii əsərlərdə, həmçinin, incəsənətdə maraqlı tarzən, "tar çalan oğlan", "tar çalan qız" obrazları vardır. Müşfiq'in ölməz "Oxu tar" şeiri, Cəfər Cabbarlı'nın "1905-ci il" dramı yada düşür. Qoca Baxşı tərda "Sarı gəlini" ifa edir, oxuyur. O, sonda tarını sevdiyi erməni qızı Sonaya verir, yadigar kimi. Salam Qədirzadə'nin "Qış gecəsi" romanının baş qəhrəmanı tələbədir, yoldaşları arasında "tar çalan oğlan" kimi tanınır...

"Tar çalan oğlan" adlı bir həzin mahnı var, musiqisi Hacıbaba Həsənov'undur, yadımdadır, Sara Qədimova və Fatma Mehraliyeva oxuyurdular:

*Çalırsan incə-incə
Hamının ürəyincə
Necə heyran olmayım
Mən səni dinləyincə...*

Mən Gürcüstanda kənddə böyümüşəm. Biz tərəflər aşiq diyarıdır, aşiqsiz məclis olmazdı. Muğama və tara Azərbaycan radiosunda qulaq asırdım. Ustad Aşiq Əmrah Gülməmmədov sazın simlərini artırıb 9-dan 11-ə (4-üst, 3-orta, 4-aşağı), pərdələri 14-dən 16-ya qaldırmışdı. Bu işdə, mümkündür ki, sazın daxili ahəngi ilə yanaşı tarla müqayisə də müəyyən rol oynamışdı. Bir şeyi yaxşı xatırlayıram – Aşiq Əmrah sazda gözəl muğam ifa edirdi, bu

zaman sazının səsi tarın səsine benzəyirdi. Əmrah, muğam, xalq mahnularını və bəstəkar mahnularını bilən, onları sazda xüsusi məlahətə ifa edən böyük musiqiçi, sözü və hərəkətinə çox fikir verən ağır taxtalı şəxs idi. Üzeyir bəyin Koroğlu operasının üvertürasını sazda elə ifa edirdi ki, sanki orkestrə qulaq asırsan. Kənd klubumuzda ustad aşuqlar Əmrah, Kamandar və Alxan`ın muğam girişi ilə Səməd Vurğun`un "Dağlar"ını necə ifa etdikləri gözümün önündə və qulaqlarımdadır. Əmrahın ifasında Osmanlı-Anadolu havalarına, muğamsayağı "Qaraçı" havasına qulaq asmışam.

* * *

Tarı və tərda ifanı təkmilləşdirənlərin başında Sadıqcan (Mirzə Sadıq, 1846-1902) gəlir. O, tarın çəkisini azaltmış ki, döşdə çala bilsinlər. Hindistanda tara bənzər simli musiqi alətini dizləri üstündə və ya yerə qoyub çalırlar; bizim tarı da elə çalırmuşlar. Hazırkı Azərbaycan tarının 22 pərdəsi, 11 simi var: Sadıqcan əvvəl 5, sonra 6 simli klassik İran tarından fərqli olaraq simlərin sayını artırıb 11 etməklə və digər islahatlarla tarın imkanlarını artırdı. Tarın səsi rıqqətə gətirir, bu səs tarzının pərdələrdə gəzən sol əli və mizrabı simlərə toxunduraraq, simləri ehtizaza gətirən sağ əlinin barmaqları sayəsində yaranır. Tara gözümüz alışıb, tar doğmadır, amma, tar sadə musiqi aləti deyil, diqqətlə baxanda, onun forması, quruluşu qeyri-adi, sanki, canlıdır - böyük çanaq, kiçik çanaq, qol, kəllə, aşuqlar və ya qulaqlar, pərdə, mizrab - bunların hansı ağaclarından və materiallardan və necə hazırlanması mühümdür.

Üzeyir Hacıbəyov`un nəzəri, praktik və təşkilati işləri sayəsində Azərbaycan tarı və digər Azərbaycan musiqi alətləri simfonik orkestrə daxil ola bildilər. Nəticədə, Azərbaycan musiqisi dünyaya açılmaqda çətinlik çəkmədi. Üzeyir bəydən üzünə bu yana Azərbaycan bəstəkarları tar və orkestr, tar və piano üçün ilhamlı əsərlər yazmışlar.

* * *

Azərbaycan musiqisi oynaq, canlı, şən, şux və dinamikdir, vüqar və qəhrəmanlıq hissələrini yaxşı ifadə edə bilər, "ağlar-qanlı" deyil. Bu bənzərsiz musiqiyə həyat verən, nəfəs verən ifaçılardır, xanəndə və müğənnilərdir, musiqi alətlərini səsləndirənlərdir, orkestrdir. Mahir tarzənımız Ramiz Quliyev öz fəvqəladə ifası ilə Azərbaycan musiqisinə və rahatca deyə bilərik, musiqi dünyasına gözəllik, zənginlik və yenilik gətirmişdir. O, tarını ənənəvi muğam triosunda səsləndirməklə yanaşı, solo - tar ifasında və modern sistemlərdə - tar və fortepiano ikiliyində və orkestr içində geniş fəaliyyət göstərmiş, Azərbaycan, rus və Avropa klassiklərinin mürekkəb əsərlərini ifa etmişdir.

Tarın zamanla ayaqlaşmasında tanınmış az sayda bəstəkar və tarzənlərimizin sırasında Ramiz Quliyev xüsusi yer tutur, onun yaradıcı və yüksək ifa ustalığı şübhəsizdir, danılmazdır. Sənədən gələn improvizasiyalı muğamda da, not dəqiqliyi olan Avropa musiqisində də, mahnı, rəqs, simfonik əsər, opera və baletlərdən parçalarda da özünü göstərir. Ramiz Quliyev həm ənənəni yaşadan, həm də gözəl yeniliyi sevən, yenilik edən və bu zaman məsuliyyətini dərk edən sənətkardır. Özü-özünü yoğurmuş şəxsiyyətdir Ramiz Quliyev. O, kökündən qopmağın da tam əleyhinədir, ancaq keçmişlə yaşayıb, yeniliyə göz yummağın da.

Çox geniş konsert proqramına, repertuara malik olan usta sənətkar öz sənətini və ifaçılıq mədəniyyətini müxtəlif zamanlarda çox müxtəlif ölkələrdə nümayiş etdirmiş, tərda ifası ilə Şərqi Qərbe, Qərbi Şərqe anlatmış, yaxınlaşdırmış, qovuşdurmuş, musiqi sevənləri və peşəkar musiqiçiləri təəccübləndirmiş, kövrəltmiş, coşdurmuş, heyretləndirmişdir. Ramiz Quliyev çoxçalarlı milli musiqimizi dünyaya çatdırmaq və eyni zamanda dünya musiqisinə milli çalarlar vermək kimi çətin işin öhdəsindən gələn və bunu özünə vəzifə bilən nadir sənətkardır. Bəstəkarlar tarın iştirakı olan əsərlərinin Ramiz Quliyev tərəfindən ifa olunmasını arzu edirlər. Ramiz Quliyev çox klassik əsərləri və yeni dövr yaradıcılıq nümunələrini ilk dəfə öz tarı ilə səsləndirmiş, yaradıcı yeniliklərə imza atmışdır.

* * *

Ramiz Quliyev'in həyat ehtirası, həyat sevgisi tardan qidalanır, tar onun ən yaxın dostu və sirdaşdır. Onun ürəyi tarla döyünür, beyni tarı düşünür, əlində cövlan edən, deyərdim ki, tüğyan edən mizrabı, əlləri, biləkləri, qolları ürəkden və beyindən gələn hiss, duyğu və istəklərini oxudur. O, tarın bədii və texniki imkanlarından sanki maksimum dərəcədə bəhrələnir. Tar çətin musiqi alətidir, mizrab vurmaqla arasıkəsilməz ahəng yaratmaq asan başa gəlmir, xeyli zəhmət, bədii duyum və illərlə bəslənən texnika tələb edir. Texniki parametrlərinə görə xeyli çəvik və imkanlı Azərbaycan tarını ram etmək üçün Ramiz Quliyev istedadını zəhmətlə, inadkarlıqla cilalamış, həmişə öyrənmiş, tara sevgisi ehtirasa çevrilmişdir.

Ramiz Quliyev'in sinəsində tar xanəndəyə çevrilir, müğənniyə dönür, oxuyur. Hər sənətkar kimi musiqi sevənlərin təriflərindən, alqışlarından xoşlansa da, Ramiz Quliyev özünə qarşı çox tələbkar olmuş, bu tələbə cavab vermək, özünü razı salmaq üçün arası kəsilmədən çalışmışdır. O, tarın nəhayətsiz qüdrəti olduğuna inanmış, yeni imkanlar axtarmış, sanki tarın bütün nöqtələrini dilləndirə bilməmiş, ürəyindən keçənlərin, yaqın ki, mühüm hissəsini tarda söyləyə bilməmiş, həsrət, nisgil və sevincini ifadə etmişdir. Tarı ram edən bu mahir tarzən tara əsir düşmüş, bu əsirlikdə yaşamaq Ramizi məşhurlaşdırmış və musiqi sevənlərin zövqünü oxşamışdır.

* * *

Balaca Ramiz böyük tarı qucağına basıb, onu ilk dilləndirən anlarında nə hiss edirdi?! Bilmirəm, amma əminəm ki, qısa vaxtda tarın sehrinə düşmüşdü və tar da ona cavab vermiş, onun sinəsinə sığınmışdı. Sadə yaşadı, indiki nəsillərin təsəvvür edə bilmədikləri çətinliklər gördü, nəfsinə qalib gəldi, dünya nemətlərinə uymadı, tarın sehrindən çıxmıdı... Bəs indi böyük Ramiz Quliyev tarı bağrına basanda, ürəyinin telləri ilə tarın simləri bir vuranda nə hisslər keçirir?! Bilmirəm, amma əminəm ki, ətraf aləmi unudur, öz tar dünyasında yaşayır, tarının sehri insanları vəcdə gətirir, xoşbəxt edir, tarzən özü də bunu duyur və xoşbəxt olur. Onun ifasında muğamlar da ("Rast", "Orta mahur", "Segah" və bütün muğamlar), "Qaytağı", "Ana", "Ay işığında", "Ləpələr", "Qərənfil", "İlk məhəbbət" "Ləpələr", "Hardasan", "Oxu tar", "Ayrılıq", "Zərif gültüslüm", "Nədən oldu" və "Dalğalar" kimi gözəl mahnılar da, klassik dünya musiqisi də eyni dərəcədə ustalıqla səslənir. Ramiz Quliyev qədər zəngin repertuara, geniş diapazona və sürətə malik, müxtəlif çalarlı səslər yaratmaq, onlar arasında melodik keçidlər etmək, səsləri uzatmaq, dalğalandırmaq, yırğalandırmaq, titrətmək ustalığına malik sənətkar, qeyri-adi gəzişmələri, xırdalıqları, virtuoz texnikası olan musiqiçi çox deyil.

* * *

Ramiz Quliyev 1947-ci il aprelin 30-da Ağdamda doğulmuş, Asəf Zeynallı Musiqi Məktəbində oxumuş, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının (indiki Musiqi Akademiyasının) tar və dirijorluq sinfini bitirmişdir (1964-1969). Xalq artistidir (1988). Ramiz Quliyevin pedaqoji fəaliyyəti də təqdirəlayiqdir, tar sinfi üzrə konservatoriyanın professoru, kafedra müdiri olmuş, tar və digər xalq çalğı alətləri üçün konsert və tədris materialları tərtib etmiş, istedadlı tələbələr yetişdirmişdir. Pianoçular Ramiz Quliyev'lə birgə çalışmadan çox şey qazandıqlarını deyirlər. Ramiz Quliyev'in bioloji davamı olan oğlu Əyyub həm də musiqiçi kimi onun peşəsini uğurla davam etdirir. Ramiz Quliyev Azərbaycan mədəniyyətinə aid filmlərdə tarzən və aktyor kimi iştirak etmiş, haqqında "Havalansın tarın səsi" (1991) adlı film çəkilmişdir.

Ramiz Quliyev'in əlləri ürəyindən keçənləri hiss edib, tarda möcüzə yaradır, ürəyinin telləri əllərinin yaratdığı möcüzəni duyub, tarın simləri ilə həmahəng döyünür. Eşq olsun o ürəyə, o əllərə!